

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

VIITE / REFERENS

Asiantuntijapyyntö koskien HE 31/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

ASIA / ÄRENDE

Museoviraston lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä (HE 31/2025) eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (MV/02572/2024)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt Museovirastoa kuultavaksi sekä antamaan kirjallisen asiantuntijalausunnan otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Museovirasto esittää asiasta lausuntonaan seuraavan.

Museoviraston aiemmassa lausunnossa esittämät näkökannat ja muutosehdotukset on pääosin otettu huomioon HE:n jatkovalmistelussa. Keskeisiä, HE:ssa nyt ratkaistuja kysymyksiä ovat olleet uuden viraston nimen säilyttäminen ennen muuta taloudellisista syistä Museovirastona sekä kokoelmien asema organisaatiossa.

Museovirasto pitää virastouudistusta kokonaisuudessaan tarpeellisena. Kuitenkin jo hankkeen alkuvaiheissa Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta toivat esiin näkemyksensä, että näiden kahden hyvin erilaisia tehtäviä hoitavan viraston yhdistämisellä ei saavuteta erityistä toiminnallista selkeyttä, taloudellisia säästöjä tai muita mittavia synergiaetuja. Uudistusta voidaan tästä huolimatta pitää tavoitteiltaan pääpiirteissään onnistuneena. Myönteisenä voidaan pitää erityisesti sitä, että uudistuksella pyritään edistämään hallinnonalan yhteistä suunnittelua ja ohjausta sekä yhteisten tukipalveluiden luomista. Museovirasto katsoo muutenkin, että uudistus on jo nyt lisännyt merkittävästi hallinnonalan sisäistä vuoropuhelua.

Lakiehdotus Museovirastosta järkipäristää myös viraston päätöksentekoa ja sidosryhmäyhteistyötä poistamalla Museoviraston nykyisen erityisistunnon, joka on kollegioajan jäännös, ja poistamalla ministeriön nimeämän kulttuuriperintöalan neuvottelukunnan, jolloin sidosryhmäyhteistyötä voidaan tehdä eri tarpeiden mukaan joustavammin. Hallituksen esityksen mukaan myös Suomenlinnan hoitokunnan johtokunta lakkaa ja tilalle perustetaan Suomenlinnan neuvottelukunta, joka on välttämättömän tärkeä maailmanperintösopimuksen sitoumusten sekä saarella toimivien tahojen ja asukkaiden sekä muiden intressiryhmien yhteistoiminnan kannalta.

Virastouudistuksen yhteydessä selvitettiin, olisiko uudistuksen yhteydessä mahdollista tehdä kulttuuriperinnöstä vastaavasta uudesta virastosta kiinteistöhaltijavirasto Suomenlinnaa laajemmin. Museovirasto pitää valitettavana sitä, että asiassa ei löydetty yhteisymmärrystä valtiovarainministeriön ja Senaatti-kiinteistöjen kanssa. Ratkaisusta saatavilla ollut hyöty jäi siten saamatta. Museovirasto pitää edelleen tärkeänä, että tämä mahdollisuuden jatkoselvittäminen pidetään tulevaisuudessa auki. Ratkaisulla olisi Museoviraston näkemyksen mukaan ilmeistä taloudellista hyötyä koko hallinnonalalle.

Suhteessa nykyiseen lakiin Museovirastosta on lakiesityksestä poistettu laintasoinen säännös uuden Museoviraston mahdollisuudesta vastaanottaa lahjoitus- ja testamenttivaroja. Valtion talousarviosta annetun asetuksen 72 d §:n mukaan virastot voivat vastaanottaa lahjoitusvaroja. Lahjoitusvarojen vastaanottamisella on suuri merkitys Museoviraston ja sen toimintayksiköiden kokoelmien karttumiselle. Jos mainittua asetusta näiltä osin muutettaisiin, Museoviraston näkemyksen mukaan on huolehdittava siitä, että Museovirasto voi edelleen vastaanottaa lahjoitusvaroja.

Museovirasto pitää tärkeänä sitä, että Suomen kansallismuseo ja Suomenlinnan hoitokunta mainitaan lain tasolla toimintayksikköinä, vaikka virastosuosituksen mukaisesti vain poikkeuksellisesti tulisi lailla tai asetuksella antaa säännöksiä viraston sisäisestä organisoitumisesta. Pääsääntö on, että organisaatio määrittellään joustavammalla työjärjestyksellä. Suomen kansallismuseo kansallisena kulttuurihistorian museona edellyttää nykyisen lain tapaan omaa erityistä asemaa ja Suomenlinnan hoitokunta maailmanperintökohteena puolestaan vaatii oman asemansa maailmanperintösopimuksessa määritellyn yleismaailmallisen arvonsa säilyttämisen turvaamiseksi. Nämä seikat on nyt Museoviraston näkemyksen mukaan HE:ssä riittävällä tavalla huomioitu.

Lain tasolla mainittujen toimintayksiköiden nimeäminen ei kuitenkaan voi tarkoittaa uusien siilojen, eräänlaisten "virasto viraston sisällä" - ilmiön syntymistä esimerkiksi eriyttämällä mainittujen osastojen talous muusta virastosta. Tämä olisi kokonaan vastoin keskeisiä virastouudistuksen tavoitteita. Suomenlinnan hoitokunnan, mutta myös Suomen kansallismuseon, samoin kuin muidenkin toimintayksiköiden tuottamat tulot ja menot voidaan aivan hyvin eriyttää jo nykyisin käytössä olevin kirjanpidon ja talouden seurannan menetelmin, ja näin varmistaa esimerkiksi se, että sitoumukset maailmanperintökohteen yleismaailmallisesta arvosta kohteen tulo- ja hoitokustannusten osalta tulevat asianmukaisesti huomioiduksi. Nettobudjetointiperiaate kuitenkin edelleen säilyy.

Pykälässä 4 kokoelmia koskevan momentin tarkoituksena on säilyttää Museovirastossa vallitseva nykytilanne kokoelmienhallinnan suhteen. Suomen kansallismuseo vastaa laajasta yli puolen miljoonan objektin kansallisesta kulttuurihistorian kokoelmasta ja Museoviraston Arkisto- ja tietopalvelut puolestaan kansallisesta kuvallisesta kulttuuriperinnöstä eli

noin 22 miljoonan objektin kuvakokoelmasta, parin miljoonan objektin arkeologisista kokoelmista, kokoelmien digitoinnista sekä viraston arkistosta ja kulttuuriperintöalan ainoasta erikoiskirjastosta. Laajin kokoelmista eli Journalistinen kuva-arkisto on erikseen Eduskunnan päätöksellä säädetty Museoviraston tehtäväksi. Lisäksi myös fuusion yhteydessä Suomenlinnan hoitokunnalta tulevat kokoelmat ja arkistot on liitettävä viraston aineistoihin. Museovirastolla on kokoelmille yhteinen Kokoelma- ja konservointikeskus. Kokoelmilla on keskeinen yhteys viraston toimintaan ja viranomaistyöhön (arkeologia, rakennussuojelu). Ne ovat myös tärkeä osa kansallista kulttuuriperinnön tutkimusinfrastruktuuria.

Lain valmistelussa on tuotu esille myös hyvän hallinnon mukaisten ratkaisujen säilyttäminen virastoja yhdistettäessä. Museovirasto toimii asiantuntijaviranomaisena, joka vastaa mm. kulttuuriympäristöön liittyvien lausuntojen ja suojelutavoitteiden laatimisesta, eräiden muinaisjäännöksiin liittyvien lupien myöntämisestä sekä maailmanperintösopimuksen ns. focal pointina toimimisesta. Uudessa tilanteessa on siksikin tärkeää ns. palomuurien rakentaminen eri osastojen välille työjärjestyksen avulla, kun virastoon yhdistetään Suomenlinnan hoitokunta, joka on maailmanperintösopimuksen mukainen "site manager".

Laissa säädetään Museovirastolle laajat ja monipuoliset kulttuuriperinnön viranomaistehtävät kansallisesti. Museovirasto toimii monimuotoisen kulttuuriperinnön ja arvokkaan kulttuuriympäristön suojelussa valtakunnallisena asiantuntijana ja viranomaisena, se huolehtii, kartuttaa, säilyttää ja hallinnoi mittavaa kansallista kulttuuriomaisuutta ja tarjoaa nykyaikaisia kokoelmapalveluita. Se tuottaa ja välittää edellä mainittuja koskevaa tietoa tietovarantojensa ja palvelutoimintansa kautta sekä vastaa Suomen kansallismuseon toiminnasta sekä toimii myös koko museoalan kehittämiseen liittyvissä viranomaistehtävissä. Virastolla on museotoimintaa ja -palveluita kymmenessä merkittävässä museo- ja nähtävyyshankkeessa. Lisäksi uuden viraston osana tulee olemaan kokonainen historiallinen kaupunginosa ja maailmanperintökohde. Viraston tehtävä on kaikilla mittareilla poikkeuksellinen. Ajallisesti tehtävät ulottuvat vanhimmasta arkeologisesta kulttuuriperinnöstämme nykyajan ilmiöihin. Virastolle on säädetty tehtäviä kaikkiaan noin 20 laissa.

Kulttuuriperinnön suojelun kautta rakentuu se kriisinkestävyyden perusta, jolle identiteettimme ja jatkuvuuden tunteemme nojaa. Epävarmoina aikoina tämän perustan merkitys kasvaa, ja kuten yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa todetaan, on "kulttuuriperinnöllä ja kansalliseen kulttuuriomaisuuteen luettavilla kohteilla suuri merkitys yksilöiden ja yhteisöjen identiteetin ja itsetunnon säilyttämiselle ja yhteenkuuluvuuden tunteelle. Kulttuuriperintötietovarannot ja muu kulttuuriomaisuus turvaavat kansakunnan muistin, joka ei ole palautettavissa kerran kadottuaan." Investointi kulttuuriomaisuuden suojeluun on panostus kokonaisturvallisuuteen ja henkiseen kriisinkestävyyteen.

Lain toimeenpanossa onkin olennaisen tärkeää, että Museovirastolle turvataan riittävät voimavarat lähivuosille näihin monimuotoisiin lakisääteisiin tehtäviin. Vasta pidemmällä aikavälillä virastojen yhdistymisestä saattaa löytyä taloudellisia synergiahyötyjä, kun hallinnot yhdistyvät ja kaksista järjestelmäratkaisusta ja sopimuksista siirrytään yhteiseen toimintatapaan ja järjestelmiin. Alkuvuosina tehtävien ja uuden viraston rakentamisen, järjestelmämuutosten sekä sisäisen että ulkoisen muutosviestinnän tarvitsemien panosten vuoksi säästöjä ei ole mahdollista saada.

Museovirasto puoltaa lain hyväksymistä edellä mainituin huomioin.

kehittämiskohtaja

Pirjo Hamari

pääjohtaja

Tiina Merisalo